

Kelemen Szabolcs Alpár

AZ IDŐ ISTENÉ

„Nem az idő halad, mi változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.”
(Madách Imre: Az ember tragédiája)

PROLOGUS

„Mindennek rendelt ideje van...” (Préd 3,1)¹ olvassuk a Szentírásban. Ez a gondolat első olvasatra nagyon is kézenfekvőnek tűnik, holott az „ideje” (idő) sokkal melyebb és tágabb tartalmakat hordoz, mint azt gondolnánk. A hétköznapi ember az idő szót a legnagyobb természetességgel használja, annak ellenére, hogy életünk sarkalatos kérdése, hogy mi is az idő, mi a természet, honnan származik, birtokoljuk-e vagy sem, hol értelmezhető, és hogyan, mi van az idővel Isten és ember vonatkozásában. Kié is az idő, és az élményén kívül van-e más közünk hozzá? Hogyan jön létre a múlt, a jelen, a jövő, és ezeknek milyen hatása van az emberre, hogyan éli meg, és hogyan kezeli? Egyáltalán kezelhetjük-e az időt, vagy csak az élmények leképezése jelenti az időt tudatunkban? Szinte nincs ma már olyan tudományterület, ahol az idővel, annak természetével, leképezésével ne foglalkoznának, hiszen minden folyamat időben, idő alatt zajlik. Dolgozatomban csak érintőlegesen foglalkozom az idővel mint pszichológiai, fizikai, kozmológiai, filozófiai kérdéssel. Munkámban elsősorban annak bizonyítékát keresem, hogy az idő Istené, és arra fókuszálok, hogy a teremtetett ember hogyan és miként éli ezt meg.

EXPLICATIO

Az idő (chronos, tempus)

Az idővel a változást mérjük, tapasztaljuk. Az idő élmény, a változás élménye. Érzet. Ennek a megállapításnak ellentmondani látszik az a tény, hogy a születésünk előtt is volt idő, hiszen a felmenőink, akik már nem élnek, is időintervallumban éltek le az életüket. Számunkra az az idő nem érzet, nem élményszerű, hanem egy szellemi információhalmaz, amelyet elfogadunk, hogy létezett és elődeink számára élményszerű hatása volt. Bizonyítja ezt az emberiség történelme, de maga a Szentírás is. Vagy a jövő kérdése szintén ellentmondhat az első megállapításnak, hiszen az még nem élmény, de reménybeli valóságként fogható fel, persze ha idő közben nem halunk meg. „Inkább ezt kellene mondanotok: Ha az Úr akarja és élünk, és ezt vagy azt fogjuk cselekedni.” (Jak 4,15)

Olyannyira „bátrak” vagyunk a jövőt illetően, hogy tervezzük, alakítjuk, pedig az sem érzet még, de úgy tekintünk rá mint, biztosan bekövetkező valóságra. Az eddigiek ékesen bizonyítják, hogy az idő tőlünk függetlenül létezik, még akkor is, ha a fent említett aspektusai nem válnak érzetté.

A pszichológiai idő

A pszichológiai idő a tudatos én által felfogott élmények halmaza a térben, melyben a történések szimultán a múlt, jelen és jövő dimenziójában működnek. Érzésünk az, hogy az idő a múltban gyökeredzik, a jelenben él, és a jövő felé mutat. A jelen mint matematikai pont halad végig az idővonalon, abban a tartományban, amit élethossznak nevezünk.

A fizikai idő

A fizikai idő a külső dolgok és mozgások maradandó folytonossága és ezért a világ megtapasztalásának objektív alapfeltétele. (Dr. Bolberitz Pál: *Lét és kozmosz*, Ecclesia, Budapest 230. o.)

A kozmológiai idő

Az idő az ősrobbanással kezdődik, mely mellőzi az úgynevezett első okot (*Hawking*). Az ősrobbanás előtti állapotról nincs tudomásunk, ezért mintha nem is létezne. A legújabb kutatások szerint az ősrobbanások ciklikusan megismétlődnek, tehát az első ok a végtelen múltban keresendő. De akárhány ciklust vizsgálunk meg, az első okot kikerülni nem tudjuk, és ezzel elérkezünk a kozmológiai idő deficitjéhez, amely rámutat a *teremtés* valóságára. A kozmológiai idő termodinamikai iránya az, hogy az idő előrehaladtával nő a rendezetlenség (entrópia). A világegyetem tágul.

A filozófiai idő

Az idő az ontológia (léttan) és episztemológia (eredettan) kutatásainak központi tárgya. A tárgy főbb kérdésköréhez tartoznak olyan dilemmák, mint hogy léteznek-e az idő és tér tudattól függetlenül, hogy csak együtt, vagy külön is léteznek-e, mi az oka az idő látható egyirányúságának, hogy léteznek-e idők a jelen pillanaton kívüli is, valamint az időbeli azonosságot érintő kérdések is. (Wikipédia, az idő szócikk). Egyetérthetünk Szent Ágoston *Vallomások* című munkájában leírtakkal az idő mibenlétére vonatkozóan. „Ha senki nem kérdezi, tudom, ha kérdik tőlem s meg akarom magyarázni, nem tudom. Merem állítani, hogy egyet tudok, azt tudniillik, hogy nem volna múlt idő, ha nem volna mulandóság; nem volna jövő idő, ha nem volna jövendő történés; nem volna jelen idő, ha egyáltalán semmi nem volna. De hogyan van meg az időnek két fajtája, a múlt és a jövő, ha a múlt már nincs és a jövő még nincs? A jelen pedig ha mindig jelen maradna, s nem menne át a múltba, nem idő volna, hanem örökkévalóság.” (Szent Ágoston: *Vallomások*, ford. Dr. Vass József, „ÉLET”-kiadás, Budapest, 1924, 163. o.)

Végül is abban állapodik meg, hogy könnyebb meghatározni azt, hogy az idő mi nem. Azt találta, hogy az idő csupán addig tart, amíg a jelen el nem múlik. A múlt a jelen emléke, a jövő pedig a jelen várakozása. Az ember ideje nem mérhető kozmikus eseményekkel, hanem az egy lelki mennyiség. Az idő egyfajta kitágulás, valószínűleg az Istenhez visszatérő lélek kitágulása (*distentio animi*), az ő megjelentetése, az ő misztikuma. A keresztények kötelesek a nekik adományozott időt hatékonyan és ájtatos őszinteséggel használni a véglegesség gazdagítására és reményben hozni azt Krisztushoz.

A jelen paradoxona

Mindannyian tudjuk, hogy a jelen létező valóság. Mégis, az érteken innen és túl van a jelennek egy látszólagos paradoxona. Hogyha túl rövid időt határozunk meg a jelennek, amelyben a változás egyáltalán érzékelhető, akkor a változás az emberi érzékszervek számára elérhetetlen, mert a történés azonnal a múltba süllyed. Az elméleti legkisebb időtartam $\sim 5 \times 10^{-44}$ másodperc (Planck-idő). Az eddig legkisebb mért idő az ottoszekundum: 10^{-18} másodperc. Ezek az időtartamok a részecskevilág

időtartamai, az ember érzékszerveivel nem érzékelhetők. Tehát ezeknek a kvantumfizikai jelenségeknek a történései ilyen rövid idő alatt a múltba süllyednek. Akkor van az időnek olyan része, jelene, ami érzékelhetetlen számunkra, tehát nincs? Illetve nincs értelme? Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez a paradoxon mindenképpen virtuális, túlmegy az emberi érzékeken, de a jelen ezekben az idődimenziókban is valóság, csak úgy működik, mint egy matematikai pont. Ezt a paradoxont hátrahagyva kijelenthetjük, hogy a jelennek van kiterjedése az időben, aminek elég hosszúnak kell lennie ahhoz, hogy a változást az időben érzékelni tudjuk, tehát számunkra értelmezhető legyen. Tehát ki mondhatjuk, hogy a jelen, időbeli feltételtől függ.

Isten és az idő

Isten a teremtésben létrehozta az első időperiódust a nappal és az éjszaka váltakozásával, a sötétség és világosság szétválasztásával (vö. 1Móz 1,3). A történéseket az általa létrehozott időbe helyezte, és ott (is) kijelentette magát. Létrehozta azt az időintervallumot, amely a teremtéssel kezdődött és az üdvösség eléréséig, az örökkévalóság kezdetéig tart. Ennek a hosszát csak ő ismeri, viszont jeleket adott arra nézve, hogy hol tart az ember, ebben az idővonulatban. Isten úgy alkotta meg a számunkra felfogható és értelmezhető időt, hogy a múlt zárt világa megelőzi a jelent, és a jelent túlhaladja a jövő, amely nyitott és több esélyes. Az idő ezen stádiumaihoz érzelmeink, megtapasztalásaink fűződnek, de értelemszerűen szellemi absztrakcióval ezek a határok áthághatók, sőt bizonyos vonatkozásban összemoshatók. Végtelen lehetőséget kaptunk Istentől arra vonatkozóan, hogy fiziológiai, lelki, szellemi vonatkozásban, akár szimultán is, fogjuk fel az időt, a teret és ezek kontinuumát, akár vertikálisan, akár horizontálisan vizsgáljuk a szimultaneitást az ember valóságában. Itt, amikor óhatatlanul megemlítődött a tér fogalma, erről is szólnunk kell néhány szót.

A tér

„Kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet.” (1Móz 1,1) Isten a teremtésben először megalkotta a teret, amihez szigorúan és elválaszthatatlanul hozzárendelte az időt. Vallom, hogy Isten a teremtésben minden törvényszerűséget (amelyeket a tudósok évszázadokon át kutattak (több-kevesebb sikerrel) megalkotott. Istentől megkaptuk a tudás megszerzésének képességét, de annak tárgyát is ő birtokolja. Míg *Arisztoteléstől Newtonig* hittek az abszolút tér és idő voltában, *Einstein* bebizonyította, hogy az abszolút tér és az abszolút idő nem létezik, és hogy a tér hatással van az időre, az idő pedig a térre. Így került bevezetésre a „téridő” fogalma, ami nem más, mint a négydimenziós tér, amelynek pontjai az események. Tehát a tér az, ahol az események zajlanak. (Bővebben lásd: Albert Einstein relativitáselméletei, *W. Heisenberg*: A rész és az egész, Stephen W. Hawking: Az idő rövid története, Einstein nagy ötlete című film, az interneten megtekinthető.)

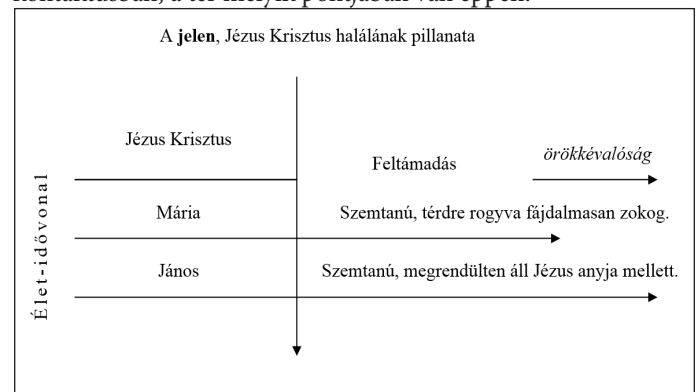
Életidő defekt?

Isten az édenbe az üdvösség időtlen állapotába helyezte el az első emberpárt. Ebben az állapotban nincs értelme az időnek, Ádám és Éva az öröklét állapotában élvezték az életet, ahol nem volt szükség a kegyelemre. A bűnbeesés megtörte ezt az állapotot, és belezuhantak az időbe, ahol számított a kezdet és a vég. A sátán megtörte az egyensúlyt, és a halállal beszakasztotta ez ember életét. Isten belépése a világba a saját maga által létrehozott időbe való belépését jelenti. Ezt az időt a sátán torzította (de csak számunkra), és az ember bűne által az örökké folyó időt megtörte és megrövidítette az időben. Létrehozott egy véget, a halált. Ezt a

véget oldotta fel Isten a kegyelemben, a megváltásban, és az üdvösséges örök élet ígéretével visszaadta az embernek az egyenes irányba folyó időt – Jézus Krisztus által –, amely az üdvösség irányába folyik. Az üdvösség a teljes szabadítottság állapota, az örökkévalóság, ami nem más, mint az örök jelen.

Párhuzamos idő, az idő átfedése

A párhuzamos idő mindenkinek szubjektíve érzékelt ideje, ami egymástól függetlenül zajlik, de létező valóság, hiszen minden érzékelőnek saját megtapasztalása van róla. Ha az eseményeket az ún. egyezményes időben (ezt mutatják az óráink) vizsgáljuk, ugyanabban az időpontban minden személynek más az időérzete. A szerelmespár ideje repül, míg a kedvesre való ötperces várakozás örökkévalóságnak tűnik. „Az az egy azonban ne legyen rejtve előttetek, szerettem, hogy az Úr előtt egy nap annyi, mint ezer esztendő, és ezer esztendő annyi, mint egy nap.” (2Pt 3,8 – relativitáselmélet a Szentírásban!) Időnk átfedésben van, ami azt jelenti, hogy a jelen „átdöfi” az emberek párhuzamosan folyó idejét, függetlenül attól, hogy a metszéspontokon ki mivel foglalkozik, milyen esemény(ek)ben szereplő, kivel vagy mivel van kapcsolatban, a tér melyik pontjában van éppen.



Élet-idővonal

Az ábrán látjuk, hogy Jézus Krisztus halálának pillanatában mindenki mást és mást cselekszik és topográfiailag más-más helyen tartózkodik. De a jelen az észlelésben Jézus Krisztus halálának pillanata

A spirituális idő

A hétköznapijainkban a tudatos én (amelyet az agy cortex nevű része hoz létre (?)) képezi le az időt, ez válik tapasztalattá, élménnyé tudatunkban. *Dr. Alexander Eben* idegsebész *A mennyország létezik* című munkájában bizonyítja, hogy amikor a tudatos én nem működik, a szellemi én mégis felfogja az eseményeket, habár más ennek a dimenzióknak a sajátossága, mint azt négydimenziós világunkban tapasztalhatjuk. A mennyi királyság megtapasztalása – ha van ilyen élményünk – egy olyan helyzetet tár fel, ahol szellemiségünk Istenbe simul, azzal ekvivalenciát mutat, és a teljességben úgy viselkedik, a tökéletesség és a teljesség óceánjában, mint egy parafadugó a valóságos óceán felszínén. A szellemi én viszont képes arra, hogy tapasztalatait közvetítse a tudatos én szintjére, miután az újra működésbe lép. A szellemi én az örökkévalóság megtapasztalásában sikeres, de idő feletti, tehát nincs bekorlátozva egyetlen „földi” dimenzióba sem. A spirituális idő tehát az örök jelen állapota, amelyet csak különleges körülmények között tapasztalhatunk meg, ami maga a csoda, ahol a csoda nem más, mint Isten szeretetvígasa.

Álom és rémálom

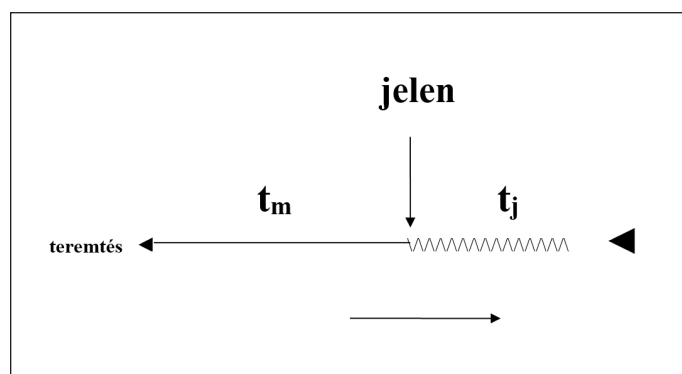
Az álmot általában a spirituális én tapasztalja meg. Az álom időtartamát tudományos vizsgálatok néhány percben határozzák meg, míg az álom tartalmi része akár éveket foghat át. Az álom-

ban nem vagyunk időkeretbe szorítva, a szellemi én szabadon „kószálhat” a múltban, a jelenben, a jövőben, mindezt teszi az örök jelen állapotában. Hogy is van ez, a jelen állapotában értelmezi a szellemi én a múltat, a jelent és a jövőt? Igen, teszi ezt korlátozás nélkül, egy pillanatban játszódik le minden, és mint egy kész emléksomagot nyújt majd át a tudatos én számára, ahol a látottakat, élményeket a tudatos én időbe rendezi, mivel a tudatos én az időben sorrendiség alapján képes csak működni. Gondoljunk csak a képzelet képességére! A jelenben képesek vagyunk képzelet útján a múltba és a jövőbe is eljutni. Ez egyfajta analógia, de nem ugyanaz, mint amit az előzőkben leírtam. Ha ez így van, akkor mégis hogy van az, hogy rémálomunk van, leizzadva, levegő után kapkodva riadunk fel az álom tartalmi részének következtében? Elméletem szerint a rémálmokat a sátán generálja, az álmot abba az irányba küldi, ahol csak a rossz, a gonosz és a rettenetes az élmény. Teszi ezt úgy, hogy nem engedi a szellemi én részvételét az álomban, hanem a tudatos én jelenlétére koncentrálna, annak szenzibilitását gerjeszti folyamatosan. Mi az oka ennek, és hogyan tud rákapcsolódni a sátán az álmunkra. Bizony ebben mi vagyunk segítségére. Rendezetlen helyzetünket, bűneinket, lelkifurdalásunkat visszük magunkkal az ágyba, ebbe kapaszkodik a sátán és végzi a gyötres munkáját. Úgy játszik az idővel mintha a gyötörődés maga az örökkévalóságig tartana. Éppen ezért fontos: „*Alázzátok meg tehát magatokat Isten hatalmas keze alatt, hogy felmagasztaljon titeket annak idején. Minden gondotokat őreá vessétek, mert neki gondja van rátok.*” (1Pt 5,6–7)

A „2t”-effektus

A „2t” bővebben: a t az idő, a t_m a múlt és a t_j a jövőt jelenti. Isten a jelenhez képest az időt tágitja a múlt felé, azaz bizonyos események, természeti jelenségek stb. egyre távolabbinak tűnnek, illetve az események között nagyobb időközöket vélünk felfedezni. Míg a jövő felé Isten az időt tömöríti, ami annyit jelent, hogy bizonyos események száma időegység alatt megnő, és az események egyre közelebb kerülnek a jelenhez, egyre sokasodnak a jelek. Miért alkalmazza Isten ezt az effektust? Így nyerhet értelmet az évmilliók korúra taksált fossziliák léte (t_m), és így nyer értelmet a mi Urunk Jézus Krisztus másodszori eljövételének közelsége (t_j).

Az idő az ember számára a teremtéssel kezdődik. A születéstől a halálig tart az az élethossz, amelyben érzékeli, leképezi az időt. Láthatjuk, hogy a múlt és a jövő a jelenben találkozik. Az ember földi életét a jelenben éli meg, a pillanatnyi eseményeket képezi le, és helyezi el az időben. Ez az effektus nem egy érzéki csalódás, vagy valamiféle mágikus mutatvány, hanem Isten műve. Mi a célja ezzel az effektussal Istennek? A múlt lényeges elemeit rögzíti, a kevésbé lényegeset a feledés világába veti, de nem úgy, hogy a múlt kevésbé lényeges eseményei ne lehessenek felidézhetőek. A lényeges esemény pedig nem más, mint azok a történések, amelyeket Isten lényegesnek tart. A kevésbé lényeges események is fontosak, mert vagy összekötnek, vagy előkészítenek lényeges eseményeket. A jövő jelen felé való tömörítésével pedig felfoghatóvá, valóságossá teszi azokat az ígéreket, amelyek Jézus Krisztus másodszori, dicsőséges eljövételét teszik láthatóvá. Azt mutatja meg, hogy az Úr eljövételének időpontját nem tudjuk, („*Azt a napot viszont, vagy azt az órát senki sem tudja, sem az angyalok az égben, sem a Fiú, hanem csak az Atya.*” Mk 13,32), de azt üzeni ezzel, hogy közel van. Ha a t_m (múlt) és a t_j (jövő) összegét vesszük, akkor kapjuk meg az idő teljességét, amely nem más, mint isteni akarat, rend, megismertetett titok, ahol Krisztusban egybefoglaltatik minden (vö. Ef 1,9–10), függetlenül attól, hogy a jelen a teljességben hol található.



A jelen haladásának iránya a múltból a jövő felé

Isten – idő – élet

Isten megalkotta az időt, azt az embernek adta. Hiszen mi értelme lenne az időnek, ha nem lenne senki, aki észlelje, tudatosodjék benne, hogy telik. Lenne-e értelme az időnek, ha senki nem fürkészné, nem kutatná titkát, és nem kapcsolná össze más jelenségekkel, amelyek a teremtésben eleve benne voltak. Isten összekapcsolta a teret és az időt és ezzel az életet, úgy, hogy az életet a téridőbe rendezte. Feltehetjük a kérdést, hogy akkor a bűneset előtt nem volt téridő? Hiszen a teremtésben ott volt. A bűneset előtt az első emberpár örök életet kapott és az örök jelen állapotában voltak, tehát annak a fajta időnek, amely a múlt felől a jelenen át a jövő felé halad, nem volt értelme. Isten akkor fölöslegesen alkotta volna meg a téridőt? Szó sincs róla. Ő tudta, hogy a bűneset be fog következni, melynek következményéről az idő vonatkozásában az előzőkben már szóltam. Tehát Isten bölcs előrelátással alkotta meg a téridőt, amelyben ma élünk és igyekszünk úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk (vö. Zsolt 90,12).

EPILÓGUS

Összefoglalva tehát Isten a teremtésben megalkotta a teret és hozzárendelte az időt. Isten nincs korlátozva semmitől és senkitől (vö. Schmatovich János: *Az Ószövetség üzenete*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1997), a teret és az időt saját akarata szerint használja, és adja az embernek.

„*Mert úgy tetszett neki (ti. Istennek), hogy megismertesse velünk az ő akaratának titkát, amelyet kijelentett őbenne, az idők teljességének arról a rendjéről, hogy a Krisztusban egybefoglal mindeneket, azt is ami a mennyben, és azt is, ami a földön van.*” (Ef 1,9–10)

Isten birtokolja az időt, tehát övé, és nekünk adta a titkot, ami az idők teljessége Jézus Krisztusban, mert „*ő előbb volt mindennél, és minden őbenne áll fenn.*” (Kol 1,17). Választ kaptunk arra, hogy mi is az idő, kimondtuk, hogy szubjektív, mért érzet. Istentől kaptuk, hogy használjuk, és úgy veszünk részt benne, hogy a múltból a jelenen át a jövő felé halad. Maga az idő az életünkben is relatív, viszonylagos, érzett tartama függ az éppen zajló eseményektől. Választ kaptunk a bevezetőben feltett kérdésekre is, hogy mi miként viszonyulunk az időhöz, és hogyan képeződik le tudatunk számára. Még egy fontos megállapítást kell tennünk. Az idő önmagában nem rendelkezik azokkal a képességekkel, amelyekkel az ember felruházta. Például az idő minden sebet begyógyít, enyhíti a fájdalmat, a bánatot. Én azt gondolom, hogy mindezt Isten teszi Jézus Krisztus által, hiszen ő a legjobb orvos, aki nem a tüneteket kezeli, hanem az okokra koncentrálna gyógyít.

„*Mert benne teremtetett (ti. Krisztusban) minden a mennyen és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, akár trónusok, akár uralmak, akár fejedelemségek, akár hatalmasságok: minden általa és reá nézve teremtetett.*” (Kol. 1,16)